

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

GIREIDI 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

LARA 2009

MEMORANDAMU

MARAGA: 80

Memorandamu uyu u na masiatari a 22.

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI**MBUDZISO 1 (Mbudziso ndapfu)**

(VHA SHUMISE ADENDAMU KHATHIHI NA RUBRIKI I RE MAFHEDZISELONI)

ADENDAMU**Maraga dzi avhelwe nga ndila yone:**

- Maraga dza 7 ndi dza mbuno.
- Maraga dza 3 ndi dza luambo. Dzone dzi avhelwe nga ndila hei:
 - Maraga 3 kha o wanaho mbuno 6-7
 - Maraga 2 kha o wanaho mbuno 3-5
 - Maraga 1 kha o wanaho mbuno 0-2

Tshilwavhusiku tsha Ha-Ramabulana – LR Ndlovu

Thero ndi muhumbulo muhulwane wa tshirendo une ra u wana musi ro vhala tshirendo u bva mathomoni u swika tshi tshi fhela. Murendi u amba nga ha vhuhali ha Ramabulana a tshi lwela shango.

Murendi u khou vhlahedzwa nga u sa dzhielwa ntha ha Tshilwavhusiku tsha ha Ramabulana naho vho lwela na u phulusa shango kha maswina.

- Vese 1 Murendi u shumisa ipfi '**thoni**' zwine zwa amba u shona. Murendi u amba uri Afrika Tshipembe/Vundu la Devhula/Venda nga li shone kha zwe la itela Makhado.
- Vese 2, Murendi u shumisa ipfi '**thamu**' Thamu i shuma u rwa muthu o khakhaho. Sa zwenezwo murendi u tama vundu la Devhula li tshi pfiswa vhutungu nga zwe la itela Makhado.
- Kha vese 3, ri wana '**tsole**'. Zwi amba u newa khaidzo nga u tou rwiwa, tshine tsha vha tshiga tsha khaidzo. Murendi hafha u tama shango la Venda li tshi kaidziwa nga u tou pfiswa vhutungu nge la kundelwa u hulisa mishumo ye Makhado a itela lushaka.
- Kha vese 4, ipfi '**ziamedza**' ndi u tsika muwe muthu nga zwo vhfihaho sa u nea samba. Sa zwenezwo murendi u vhona Venda li songo fara Makhado zwavhudi nge la kundelwa u vhona mishumo yawe mivhuya. Ndi u senwa/samba hezwi.
- Vese 5: Iphi '**tshiangaladzi**' ndi tshiga. Murendi u shaya u vhona tshiga (tsha khumbudzo) tshine tsha do ita uri Makhado a humbulwe ngatsho.
- Vese 6: Iphi '**mihuvho**' li ri disela muhumbulo wa u takala ha vhatu vha tshi hulisa na u renda muthu. Murendi u shaya u vhona vhatu vha tshi hulisa na u renda Makhado kha mishumo ye a itela lushaka.
- Vese 7, Iphi '**dzadza**' li khou amba labi lo tahalaho li sa divhalei. Afha zwi sumba uri naho Makhado o ita zwivhuya a vho ngo vhuya vha mu livhuwa na nga tshithu tshi sa divhalei, naho tshi tshi nyadzisea hani.

- Vese 8, Ipfi '**mbokoti**' zwi amba muthu wa vhuhali vhukuma o lwelaho lushaka sa ene khosi Makhado; ipfi '**milwaho**' zwine zwa amba o faho a vhulungwa.
- Kha Vese 11, murendi o shumisa ipfi '**hagala**'. Zwi amba u halifha kana u lwela tshithu wo diimisela. Khosi Makhado o lwela shango o halifha nahone o diimisela uri li si rengwe nga vhasili.
- Kha vese 13 ipfi '**tshirengululi**' li sumbedza uri Makhado o disela vhatu mbofholowo na u sumbedza uri vhuhali hawe ho vhofoholola vhatu.
- Vese 14 na 15, Murendi o shumisa ipfi '**pfumo**' na '**tshitangu**', sa zwiga zwa tsireledzo. Murendi u sumbedza khosi Makhado o vhulaha zwifheti (vhatshoteli) zwa shango a disa mbofholowo nga mufumo awe.
- Vese 17: Ipfi '**rungunye**' ndi u bvela nda kana u mela ha tshithu tsha vhone sa musu muthu o swa zwa vhone nga u rungunya kana mbeu i tshi mela. Murendi u tama dzina la khosi Makhado li tshi vhone kha bugu dza divhazwakale ya lushaka.
- Vese 18 ipfi '**Shaka**' line la vha dzina la khosi ya vhuhali I vhone I tshi nga onoyu Makhado.
- Kha vese 19, ipfi '**makumba**' hafha li amba mishumo mivhuya ye khosi Makhado a sia o itela lushaka, vhatu vha tea uri vha i bvedze i ye phanda, na kha vese 20 ipfi '**vhaalamele**', li ambaho ri ro salaho uri kha ri i bvedze i ye phanda.

Murendi o kona kha kunangele kwa maipfi e a shumiswa u bvedza thero ya tshirendo itshi. [10]

KANA

MBUDZISO 2 (Mbudziso pfufhi)

Ro tangana – AC Bvumbi

- 2.1 Ndi liriki. ✓ (1)
- 2.2 Vhafunani/muthu wa tshinnani na wa tshisadzini. ✓ (1)
- 2.3 U ilafha/onga/thogomela ✓. (1)
- 2.4 Ndi wa u ita zwithu khathihi vha tshi thusana kha zwothe. ✓ (1)
- 2.5 O takala. O takalela u vhone mufunwa wawe a mu funaho na u mu thusa kha zwithu zwinzhi/U koda lufuno lune vuvhili havho vha vha nalwo. ✓✓ (2)
- 2.6 A zwi tendisei, zwo dala makaluli khazwo/hu na u kalula ha lufuno na u thusana/Zwi a tendisea – vha hone vhafunani vhane vha tikana kha zwothe, na vhane vha fa vha tshi fela lufuno. ✓✓ (2)

- 2.7 O shumisa limethafore. U fhedza nga u sumbedza uri ene na mufunwa wawe vha lwa na vhathu vhane vha lila u vha thithisa na u vha lutanya kha lufuno lwavho. ✓✓

(2)
[10]

KANA

MBUDZISO 3 (Mbudziso pfufhi)

Vhungoho – TA Ravhanga

- 3.1 Nga ha mbonalo ya vhungoho/zwine vhungoho ha vha (1)
zwone/vhungoho/ngoho. ✓
- 3.2 Khwinthethe. ✓ (1)
- 3.3 Noaxe/diabolo. ✓ (1)
- 3.4 Vha mbilu dzo furaho tshimbevha/vhadziatshimbevha. ✓ (1)
- 3.5 Ndi wa u sumbedza uri vhathu a vha funi vhungoho/vhathu ngoho vha a i sanda/ngoho a i kundwi nga vhuvhi. ✓✓ (2)
- 3.6 Ndi zwone, ngauri a hu na na tshithu na tshithihi tshi kundaho vhungoho. ✓✓ (2)
- 3.7 Sa tshithu tshi thusaho/imelelaho vhathu. (Zwiñwe na zwiñwe zwi pfalaho.) ✓✓ (2)

(2)
[10]

KANA

MBUDZISO 4 (Mbudziso pfufhi)

Tshidakwa – T Makhado

- 4.1 Sathaya/Tsatsaladzo. ✓ (1)
- 4.2 Muthu a sa pfi musi a tshi laiwa. ✓ (1)
- 4.3 U ri tshidakwa tshi langa vhashai (vha si na zwavho), nahone a hu na tshine tsha bveledza. ✓ (1)
- 4.4 Vhutshilo ha tshidakwa vhu vha vhu khomboni nahone ho dala dzithaidzo/zwi kondaho/a tshi nga shanduki. ✓✓ (2)
- 4.5 Ndi ha u sa takala/u dinalea nga u vhona zwine vhutshilo ha tshidakwa ha vha zwone/u pfa vhutungu musi a tshi vhona ndila ine tshidakwa tsha

Vhune ha khandiso iyi ho vhaledzwa

Iyani kha siatari li tevhelaho

difarisa ngayo. ✓✓

(2)

4.6 Uri vhatu vha litshe u tshila vhutshilo ha vhudakwa ngauri a vhu na tshivhuya khaho. ✓

(1)

4.7 Zwi bvisela khagala uri vhutshilo ha tshidakwa vhu vha vhu khomboni tshifhinga tshothe lune u fa na u tshila ndi hatsho. ✓✓

(2)

[10]

NA

VHURENDI VHU SONGO GUEDELWAHO/RANDELWAHO

MBUDZISO 5 (Mbudziso ndapfu)

(VHA SHUMISE ADENDAMU KHATHIHI NA RUBRIKI I RE MAFHEDZISELONI)

Maraga dzi avhelwe nga ndila yone:

- Maraga dza 7 ndi dza mbuno.
- Maraga dza 3 ndi dza luambo. Dzone dzi avhelwe nga ndila hei:
 - Maraga 3 kha o wanaho mbuno 6-7
 - Maraga 2 kha o wanaho mbuno 3-5
 - Maraga 1 kha o wanaho mbuno 0-2

Lufu – PP Nemaenzhe

Zwiga zwa u vhala ndi zwiga zwine muṅwali a zwi shumisa kha u bvedza thouni na redzhisitara hu u itela u pfukisa mulaedza. Ṭhalutshedzo ya tshirendo ndi zwine tshirendo tsha amba zwone.

Tshirendo hetshi tshi amba nga ha lufu. Ndi uri vhatu vha songo ofha lufu ngauri lufu ndi vhutshilo.

U bvedza mulaedza uyu khagala murendi o shumisa zwiga zwa u vhala zwi tevhelaho: tshithoma/tshiwelo, kholoni, semi kholoni na khoma.

U ṭalutshedza mihumbulo ine murendi a ṭodou i bvedza tshirendoni itshi nga u shumisa zwiga zwa u vhala:

- Kha ndima 1 vese iṅwe na iṅwe yo fhela nga tshithoma/tshiwelo. Murendi u sumbedza **u vhina mihumbulo** yawe nga u tou buletshedza nga mbuno dzo fhelelaho a tshi sumbedza uri na vha re vhuongeloni na dzikerekeni vha fhedza vho lovha.
- Ndima 2, vese 1 murendi o shumisa khoma phanda ha ipfi 'lufu' zwine zwa sumbedza tshiga tsha **khesura/u awelanyana**. Murendi u awelanyana a konou bvela phanda a tshi khwathisa zwine a amba zwauri lufu lu a ofhisa. Musi vese iyi i tshi fhela ho shumiswa tshiga tsha u vhala tsha **kholoni** u sumbedza uri vese iyi i tevhelwa nga u buletshedza miṅwe mihumbulo yo vhalaho u bvedza

vhathu vho fhambanaho/vhanzhi vha ofhaho lufu. Mutaladzi 5 ho shumiswa **semikhohloni** u sumbedza u khethekanya zwigwada zwa vhathu.

- Kha ndima 2, vese 2 murendi o shumisa semikhohloni mafhedziseloni a vese u bvisela khagala muhumbulo wa vhathu vhane vha shaya u pfesesa lufu.
- Ndim 2 vese 4, murendi o shumisa **tshithoma** u vhina muhumbulo wawe wa u sumbedza vhathu vha ofhaho vhuhali ha lufu.
- Kha ndima 3, vese 9 murendi o shumisa **khoma** mafheleloni a vese u sumbedza uri muhumbulo wa vhutungu vhu wanalaho kha lufu a wo ngo fhelela, wo rathela wa ya wa fhelela kha vese 10.
- Ndim 4, vese 11 yo fhela nga khoma u sumbedza muhumbulo wa uri naho lufu lu tshi vhavha, lu isa vhathu vhutshiloni.
- Ndim 4, vese 12 na 13 na 14 mihumbulo ya hone yo khunyelela vhunga murendi o shumisa **zwithoma** mafheloni. Muhumbulo ndi wa u sumbedza uri lufu na vhutshilo ndi tshithu tshithihi/muthu a fa o wana vhutshilo.

Murendi o shumisa zwiga zwa u vhala nga ndila i fushaho kha u bvedza thalutshedzo ya tshirendo itshi. [10]

KANA

MBUDZISO 6 (Mbuziso pfufhi)

Lufu – PP Nemaenzhe

- 6.1 Vhuongeloni na dzikerekeni. ✓ (1)
- 6.2 Ngauri vhathu vha kundelwa u lu divha uri lu dzula lu hone vhutshiloni havho/Vha shaya nungo dza u lu thivhela. ✓ (1)
- 6.3 U ri sumbedza uri lufu lu ofhiwa nga vhathu vhanzhi ngauri a vha koni u khaula vhuhali halwo/u lu fhelisa. ✓✓ (2)
- 6.4 Khesura. ✓ (1)
- 6.5 Vhutungu vhune lufu lwa disa kha vhathu/Vhune vhathu vha vhu pfa. ✓ (1)
- 6.6 Okzimoroni (Limethafore), ✓ wa u sumbedza uri vhutungu ha lufu ndi mudifho wa vhutshilo. ✓ (2)
- 6.7 U vhona lufu sa ndila i isaho vhathu vhutshiloni/Lufu ndi khunyelelo ya vhutshilo. ✓✓ (2)

[10]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO IYI YA A: 30

NA

KHETHEKANYO YA B: NGANEA**MBUDZISO 7 (Mbuziso ndapfu)*****TSHI DO LILWA – NE PHASWANA***

(VHA SHUMISE ADENDAMU KHATHIHI NA RUBRIKI I RE MAFHEDZISELONI)

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Tshivhumbeo : (Mathomo, mutumbu, magumo) maraga 6
- Luambo: maraga 4 dzo avhelwa nga ndila hei:
 - Arali o wana maraga dza 12-15 u wana maraga 4
 - Arali o wana maraga dza 6-11 u wana maraga 3
 - Arali o wana maraga dza 1-5 u wana maraga 2

ADENDAMU**Marangaphanda**

Fhethuvhupo ndi fhethu hune mafhungo a khou bvelela hone. Hu nga vha mahayani/musanda/tshikoloni/mudini kana dzidoroboni. **Siangane** ndi nyimele yo tingaho muanewa kana ine muanewa a simuwa/takuwa khayoy. I na thuthuwedzo kha kutshilele kwa muthu. **Thero** ndi muhumbulo muhulwane wa bugu une ra u wana kha mafhungo a bugu u bva a tshi thoma u swika magumoni. Ri nga di ri ndi zwine muwali a khou rera nga hazwo.

Dzimbuno/Mutumbu

- Thero ya nganea iyi yo disendeka kha zwa uri vhuhovheleli ho kalulaho vhu a dzhenisa muthu kha zwiito zwi songo daho, sa vhugevhenga. Vhathu kha ri fushee nga zwine ra vha nazwo ngauri ri nga vhuya ra wana ro didzhenisa kha vhugevhenga vhune ha sa vhuedze tshaho.
- U bvedza thero heyi muwali o shumisa fhethuvhupo (Venda) ho bvelaho phanda sa lokhishini ya Thohoyandou.
- Vho-Luvhone na mufumakadzi wavho ndi vhathu vho dzulaho zwavhudi nahone hvuhili havho vha a shuma.
- Siangane ya muta hoyu wa ha Nethulwe i ita uri muta hoyu u vhe na vhuhovheleli. Vha tshilela u todou vhone nga u isa vhana vhavho zwikoloni zwi duraho, na u koloda thundu i duraho nga one mavhonwa.
- Zwikolodo zwi nana u dala ngauri itali na madzanga ndi manzhi.
- Vhubindudzi heneffa Venda vhu hone, Vho-Luvhone vha lila u koloda tshelede kha Luambo a re ramabindu, zwa di bala.
- Bannga dzi a kolodisa vhathu masheleni. Vho-Luvhone vha lingedza u koloda tshelede banngani fhedzi vha kondiselwa nga muvhala wa lukanda lwavho.
- Nga tshifhinga tshenetshi tshivhi vhaive vhathu vha ita tshelede nga ndila dzi songo lugaho. Vho no fa dzimvalo.
- Vho-Luvhone vha farwa tshanda nga murathu wavho Dzhalagoma wa livemu.
- Mutu hoyu wo fhedza wo dzhena kha zwa vhugevhenga, Yunivesithi zwa u

Vhune ha khandiso iyi ho vhaledzwa

Iyani kha siatari li tevhelaho

rengisa mbanzhe zwo vha zwi tshi konadzea – ndi he Vho-Emeli vha dzhena fhasi kha u rengisela matshudeni mbanzhe.

- Kha lifhasi leneli lo vilinganaho ngaurali, Vho-Luvhone vha didzhenisa tshothe kha zwa vhugevhenga hu u itela u wana tshelede.
- Vhutshilo ha vha havhudi kha muta uyu nga tshelede ya u tswa na u rengisa mbanzhe, vha ita na u wana thonifho vhathuni.
- Mulayo u ita wawo mushumo, Vho-Emeli vha farwa nga mapholisa.
- Kha tshifhinga tshenetshi tsho dalaho tshandanguvhoni vha fhedza vho bva.
- Izwi zwi ita uri vha tou nana u fa luvalo.
- Ndi nga tshifhinga tshenetshi hune na Vhakhreste vha vha vhe kha wavho mushumo wa u losha Mudzimu.
- Magevhenga, sa vhathu vho faho dzimvalo vha pulana u hamboka vhana vha Mudzimu vhe kerekeni.
- Mudzimu ane a shuma tshifhinga tshothe u ita mushumo kha Dzhalagoma a mbo di rembuluwa.
- Dzhalagoma u lata vhutshilo hawe ha vhutshinyi, vuhwarahwara na vhuvenu, a ambulula zwiphiri zwothe a tshi itiswa nga u rembuluwa hawe afha kerekeni. [25]
- Vhunga mulayo u ntha ha zwothe, magevhenga aya a fhedza o farwa.

Mapendelo

Zwi khagala uri siangane na fhethuvhupo zwo vha na thuthuwedzo khulwane kha u bveledza thero. Vho-Luvhone na mufumakadzi wavho vha tshi tutuwedzwa nga izwi zwothe vho fhedza vho dzhena khomboni i sa bvei – vha fhelela thumbuni ya lukhohe.

KANA

MBUDZISO 8 (Mbudziso pfufhi)

TSHI DO LILWA – NE Phaswana

- 8.1 Ndi Vho-Luvhone vhane vha vha munna wa Vho-Emeli. ✓✓ (2)
- 8.2 Nga ha zwikolodo zwo dadzaho mudzi; zwo tutuwedzwa nga u funesa zwithu zwa nthesa/vhuhovheleli/madzanga. ✓✓ (2)
- 8.3 Vhe mudini wavho/lokshesheni ya Thohoyandou. ✓ (1)
- 8.4 Vho-Emeli. ✓ (1)
- 8.5 Capricon tshi re Pietersburg, nga Vho-Emeli. ✓✓ (2)
- 8.6 Vho-Luvhone: Vha vhilaedzwa nga zwikolodo, a vha tou vha muthu wa u todesa zwa ntha. ✓
Vho-Emeli: Vha sumbedza zwikolodo zwi sa vha vhilaedzi, vha funesa zwa nthesa. (Ndi muthu wa mphwamadzanga.) ✓ (2)

- 8.7 Vho-Luvhone ndi mudededzi ngeno Vho-Emeli vha tshi shuma laibrari ya yunivesithi ya Venda. ✓✓ (2)
- 8.8
- Vha ya ha Luambo wa ramabindu u koloda tshelede a vha dzima. ✓
 - Vho ya u koloda tshelede banngani zwa bala. ✓
 - Maano a Vho-Luvhone a u ya u tswa goloi o moda. (Mbili dzadzo) (2)
- 8.9 Ndi a tendelana nazwo. Vho vha vha tshi dzula nga u vhilahela kha mushumo une vha khou ita wa u reila magevhenga/Vho tou dzheniswa nga thoho kana nyimele kha vhuada hovhu. ✓✓ (2)
- 8.10 Vhathu a vho ngo tea u dibvisa kha thaidzo ya zwikolodo nga u didzhenisa kha zwa vhugevhenga ngauri vha nga fhedza vho wela khomboni. ✓✓ (2)
- 8.11 U farwa nga mapholisa wa pfiwa vhutungu, sa zwo bvelelaho kha Vho-Luvhone na Vho-Emeli. ✓✓ (2)
- 8.12 A vhu pfali, ✓ vha dzhenisa muta wavho zwikolodoni nga u funesa zwa nthesa, ngeno vhone zwi tshi nga a zwi vha dini. ✓✓ (3)
- 8.13 Ndi vhona zwo tea uri vha farwe vha le mitshelo ya zwe vha shumela. Hezwi zwi do ita uri vha sa tsha dovha u didzhenisa kha zwa vhugevhenga, zwa dovha zwa kaidza na vhañwe vhathu kha u ita zwa vhugevhenga. ✓✓ (Zwiñwe na zwiñwe zwi pfallaho.) (2)

[25]

KANA

MBUDZISO 9 (Mbudziso ndapfu)

BULAYO LO TALIFHAHO – AW MAGAU

(VHA SHUMISE ADENDAMU KHATHIHI NA RUBRIKI I RE MAFHEDZISELONI)

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Tshivhumbeo : (Mathomo, mutumbu, magumo) maraga 6
- Luambo: maraga 4 dzo avhelwa nga ndila hei:
 - Arali o wana maraga dza 12-15 u wana maraga 4
 - Arali o wana maraga dza 6-11 u wana maraga 3
 - Arali o wana maraga dza 1-5 u wana maraga 2

ADENDAMU

Marangaphanda

Fhethuvhupo ndi fhethu hune mafhungo a khou bvelela hone. Hu nga vha mahayani/musanda/tshikoloni/mudini kana dzidoroboni. Siangane ndi nyimele yo tingaho muanewa kana ine muanewa a simuwa/takuwa khayoy. I na thuthuwedzo kha kutshilele kwa muthu. Thero ndi muhumbulo muhulwane wa bugu une ra u wana kha mafhungo a bugu u bva a tshi thoma u swika magumoni. Ri nga di ri ndi zwine muniwali a khou rera ngazwo.

Dzimbuno/Mutumbu

(Mugudi u wana thikhi mbili kha mbuno, hone-ha kha o wanaho mbuno dzothe mbuno ya u fhedzisa kha a wane thikhi nthihi uri dzi kone u vha 15)

- Thero ya bugu iyi ndi vivho. Muniwali u tama u sumbedza uri vivho li a dzhenisa muthu khomboni, nahone a li vhuedzi tshalo.
- U shumisa fhethuvhupo ha mahayani hu sa athu u bveledzwaho hune ha vha na musanda, na vhatu vho newaho maanda a u tshea milandu. Ndi Venda la mulovha/vhukati.
- Vhatu vha na ndila dzavho dzo fhambanaho dza u tshea milandu zwi tshi ya nga siangane/kualutshela/kutshilele/kuvhonele kwavho.
- Hu shumiswa na vhamusanda vhane vha vha na maanda a nthha ha avha magota.
- Nga maanda e vhanna avha, Vho-Mukhotho, Vho-Mandiwana na vhafunzi na Vho-Mamidze vha ambadzwa, vho tutuwedza Vhamusanda uri vha kombetshedze Vho-Lugisani uri vha pfulutshela Dovhoni hu itela u thithisa mabindu a Vho-Lugisani.
- Naho Vho-Lugisani vho wana Dovhoni ho salela murahu, vho swika vha li bveledza la Dovhoni.
- Vhatovholi vha Vho-Lugisani vha niwala vhurifhi vha tshi diita Vho-Lugisani sa vha no khou todou vhewa vuhosi Dovhoni, vha tshi khou shumisa vhuimo havho na ndivho ya zwa musanda.
- Hezwi zwi lutanya Vho-Lugisani na vhamusanda.
- Vhamusanda vha shumisa maanda avho u pandela Vho-Lugisani.
- Mafhungo o vhifha a fhelela mapholisani. Ndi henefho he Tshambenga a bula tshiphiri tsha u shengedzwa ha Vho-Lugisani.
- U tambula ha Vho-Lugisani hu a fhela.

Magumo: Siangane na fhethuvhupo zwo vha na thuthuwedzo kha u bveledza thero. Vho-Lugisani vho tambudzwa nga maanda zwi tshi khou tutuwedzwa nga siangane na fhethuvhupo he vha davhuka hone. Naho vhatambudzi vha Vho-Lugisani vho vha vho dzumbama, vho fhedza vho wanululwa vha pfiwa vhutungu.

[25]

KANA**MBUDZISO 10 (Mbuziso pfufhi)*****BULAYO LO TALIFHANO* – AW Magau**

- 10.1 U vhukati ha vhafunzi Vho-Mamidze ✓ na Vho-Mandiwana. ✓ (2)
Vhune ha khandiso iyi ho vhaledzwa Iyani kha siatari li tevhelaho

- 10.2 Musanda Mphagane, ✓ khoroni u sengisa milandu. ✓ (2)
- 10.3 Ndi Phundulu. ✓ (1)
- 10.4 Tshiozwi. ✓ (1)
- 10.5 Wa Vho-Rabambukwa, ✓ wo vha u wa uri vho fhisa tshitumba na tshitanga. ✓ (2)
- 10.6 Vha fana ngauri vhuvhili havho vha tama zwithu zwa Vho-Lugisani zwi sa tshimbili/Vha a vha vhivha/tshivha Vho-Lugisani uri vha si bvelele. ✓ ✓ (2)
- 10.7 A ho ngo vha na thanzi ye ya mu vhona a tshi fhisa. ✓ ✓ (2)
- 10.8 Vho dzhia rannda dza fummbili dza Vho-Tshikweta ya uri vha do vha dzudzanyela mulandu. ✓ ✓ (2)
- 10.9 Vho-Lugisani vho hana mulandu wa u sukumedzelwa tshaloni ha vhafunzi Vho-Mamidze u tshi vhigwa musanda/Vho-Lugisani vho hanedza ndila dze Vho-Mandiwana vha vha vha tshi tsheisa zwone mafhungo/milandu musanda. ✓ ✓ (2)
- 10.10 Vho-Lugisani vha tshea milandu vha sa sedzi tshifhatuwo, ngeno (Vhavenda)Vho-Mandiwana vha na tshandanguvhoni/tshitlalula. ✓ ✓ (2)
- 10.11 Vho farwa nga mapholisa vha valelwa dzhele duvha le Vho-Lugisani vha vhewa vuhosi kha shango la Dovahoni. ✓ ✓ (2)
- 10.12 Ndi pfa ndo takala ✓ nga zwe zwa bvelela khavho, ngauri vho tambudza Vho-Lugisani vha ita na u vha vhulahisela niwana/ vhutulu ho la mufhomi. ✓ ✓ (3)
- 10.13 Ndi wavhudi ngauri u reila zwi a vha fhatu uri vha vhe na vhumatshelo havho havhudi. ✓ ✓ (2)
- [25]

KANA

MBUDZISO 11 (Mbuziso ndapfu)**MAFELADAMBWA – NE Sigogo**

(VHA SHUMISE ADENDAMU KHATHIHI NA RUBRIKI I RE MAFHEDZISELONI)

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Tshivhumbeo : (Mathomo, mutumbu, magumo) maraga 6
- Luambo: maraga 4 dzo avhelwa nga ndila hei:
 - Arali o wana maraga dza 12-15 u wana maraga 4
 - Arali o wana maraga dza 6-11 u wana maraga 3
 - Arali o wana maraga dza 1-5 u wana maraga 2

ADENDAMU**Marangaphanda**

Fhethuvhupo ndi fhethu hune mafhungo a khou bvelela hone. Hu nga vha mahayani/musanda/tshikoloni/mudini kana dzidoroboni. Siangane ndi nyimele yo tingaho muanewa kana ine muanewa a simuwa/takuwa khayoy. I na thuthuwedzo kha kutshilele kwa muthu. Thero ndi muhumbulo muhulwane wa bugu une ra u wana u bva kha mafhungo a bugu a tshi thoma u swika magumoni. Ri nga di ri ndi zwine muñwali a khou rera nga hazwo.

Dzimbuno/Mutumbu

(Mugudi u wana thikhi mbili kha mbuno, hone-ha kha o wanaho mbuno dzothe mbuno ya u fhedzisa kha a wane thikhi nthihi uri dzi kone u vha 15)

- Muñwali u khou sasaladza vhutendatenda kha zwa vhuloi uri a si zwavhudi ngauri zwi a dzhenisa muthu khomboni/khakhathini.
- U shumisa fhethuvhupo ha mahayani ho no bvelaho phanda hune ha kha di vha na vhanzhi vha tendaho kha zwa vhuloi.
- Ho shumiswa siangane ya Vho-Maemu ya mme vho vhuyaho vha pandelwa nga vhuloi u khwathisedza u lowa havho.
- Ho shumiswa makhadzi vhane vha vha na vhupfiwa mudini, nahone vha tendaho kha zwa vhomaine/dziñanga kha u tuthuwedza uri vhukuma mmbwa heila a si mmbwa ndi phele.
- Nzulele ya muta une Mawela a khou aluwa khawo na thuthuwedzo ya mme awe zwi ita uri na ene a tende kha zwa vhuloi.
- Ndi tshifhinga tshine vhathu vha vha vho no dowela zwa u vutshelana, ha shumiswa ipfi makhomoreidi.
- U wanala ha pitirolo zwi a leluwa nga nzwambo wa tshifhinga, zwa vho ita uri Mawela a lelutshelwe kha pulane dzawe.
- Mawela o no farwa nga Vho-Lialama a zwo ngo dzhia tshifhinga uri vha founele mapholisa, vhunga vhu hone vhudavhidzani ha musalauno.
- Vhafunzi vha nokedza vhubanzi vha tshi tikedzwa nga tshinepe, ndi zwithu zwa

Vhune ha khandiso iyi ho vhaledzwa

Iyani kha siatari li tevhelaho

[25]

ano maduvha hezwi.

- Mawela u a farwa a gwevhiwa.

Magumo: Siangane na fhethuvhupo zwo vha na thuthuwedzo kha u bveledza thero kana ndivho ya bugu iyi ngauri zwo tutuwedza uri Mawela a diwane a dzhele nga u todou vhulaha Vho-Maemu nge a vha a tshi khou tenda uri ndi muloi, ngeno a si na vhutanzi nazwo.

KANA

MBUDZISO 12

MAFELABAMBWA – NE Sigogo

- 12.1 Ndi Vho-Sara✓ vha tshi amba na Vho-Maemu. ✓ (2)
- 12.2 Ndi Mawela, ✓ vho itiswa nga u divha uri vho no mu shela muya wa uri u gadiswa nga phele vhusiku, nga zwenezwo vha na vhutanzi uri u na vengo khavho/navho. ✓ (2)
- 12.3 Vho a wana kha muhalivho Vho-Matodzi. ✓ (1)
- 12.4 Saga ye ya vha i nga ngomu hayo yo tou kokodzwa nga tshaini ye ya vha yo nembelela fhasi ha goloi. ✓ (1)
- 12.5 Ndi Vho-Matodzi✓ na Vho-Sara. ✓ (2)
- 12.6 Muambi wa *Tshipida 1* u tenda kha zwa vhuloi, ✓ ngeno wa *Tshipida 2* a sa tendi khazwo. ✓ (2)
- 12.7 Mawela o fela zwine a si zwi divhe vhunga o tou tenda zwe a pfa zwauri mmbwa iyo ndi phele, nahone Vho-Maemu ndi muloi. O tou shumiswa u bveledza ndavhelelo dza makhadzi na mme awe, ngeno ene a sa zwi divhi uri u khou dzheniswa khakhathini (Kana zwiñwe zwi pfalaho.) ✓✓ (2)
- 12.8 Mawela o dzheniswa nga thoho kha mafhungo a vhuloi ha Vho-Maemu a fhedza o no tou a ita zwihulu, zwa mu sia e khomboni/khakhathini. ✓✓ (2)
- 12.9 Vhafunzi vho do humbela u nea vhutanzi kotho vha kona u talutshedza zwa musi vha tshi vhona goloi ya Vho-Ramasunzi i tshi khou tshimbila yo haka tshithu nga fhasi, vha khwathisa nga u sumbedza na tshinepe. ✓✓ (2)
- 12.10 Muambi wa *Tshipida 2* ha tendi kha zwa vhuloi, ngeno riwana wawe a tshi tou fombe khazwo. ✓✓ (2)
- 12.11 O fhedza o farwa a gwevhelwa u dzula dzhele miñwaha ya 22 hu si na faini. ✓✓ (2)

- 12.12 Ndi pfela vhutungu Mawela, nga mulandu wa u wela-wela hawe kha zwithu vhumatshelo hawe ho mbo di tumuwa/A thi mu pfeli vhutungu ngauri u khou la mitshelo ya zwe a shuma (Zwiñwe na zwiñwe zwi pfallaho.) ✓✓ (2)
- 12.13 Ndi muthu o vhaishalaho nga maanda. ✓ Vha vhaishala zwo tea ngauri o kaidza havha vhaambiwanavho vha tou sa pfa, zwino ane a vho fanela u ima-ima na mafhungo haya vho no vha vhone. ✓✓ (3)
[25]

ṰHANGANYELO YA KHETHEKANYO IYI YA B: 25

NA

KHETHEKAYO YA C: DIRAMA

MBUDZISO 13 (Mbudziso ndapfu)

HA U TSA NDI HA U GONYA – LL Mafenya, NA Milubi

MUTSHUTSHU – LL Mafenya

(VHA SHUMISE ADENDAMU KHATHIHI NA RUBRIKI I RE MAFHEDZISELONI)

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Tshivhumbeo : (Mathomo, mutumbu, magumo) maraga 6
- Luambo: maraga 4 dzo avhelwa nga ndila hei:
 - Arali o wana maraga dza 12-15 u wana maraga 4
 - Arali o wana maraga dza 6-11 u wana maraga 3
 - Arali o wana maraga dza 1-5 u wana maraga 2

ADENDAMU

Marangaphanda

Khudano ndi u lwa kana u fhambana ha vhatambi buguni zwi tshi bva kha kuhumbulele, mvelele kana kuvhonele kwavho kwa vhutshilo. Thero ndi muhumbulo muhulwane wa bugu une ra u wana u bva mathomoni a bugu u swika i tshi fhela.

Dzimbuno/Mutumbu

(Mugudi u wana thikhi mbili kha mbuno, hone-ha kha o wanaho mbuno dzothe mbuno ya u fhedzisa kha a wane thikhi nthihi uri dzi kone u vha 15)

- Thero ya iyi dirama pfufhi yo disendeka kha zwa u tshutshudzana. Nangoho mutshutshudzi wa mulandu a si mulifhi wawo.
- Khudano i simuwa musu Ntshavheni a tshi pfa mutshutshu u bvaho kha khonani dzawe wa uri u laulwa nga mufumakadzi sa izwi o mala mufumakadzi a shumaho, nahone o funzeaho.

- Ndivho ya dirama iyi ndi u eletshedza vhatu uri vha songo tshila vha tshi tevhela zwa u tshutshudza nga vhatu ngauri vha do sala vho tshinyalelwa.
- Ntshavheni o vhuya o sinyutshela Alice mufumakadzi wawe nga zwe a pfa nga khonani dzawe, hezwi zwa disa khudano khulwane vhukati havho.
- U khwathisa lwendo lwa u fhelekedza Vho-Nengwenani makhuwani nga duvha line mufumakadzi a khou ya ngalo khosoni; hezwi zwo itelwa u konyolola mufumakadzi uri a songo ya khosoni.
- U hanisa Alice u toda mukegulu wa u sala na vhana. Hezwi Alice a zwi mu fari zwavhudi vhunga a tshi vhona khoso iyo i ya ndeme kha mushumo wawe, nahone o di dowela u ya na nga maduvha.
- U fhedza a tshi ri Alice kha dzule u ya khosoni uri mudini hu sale hu na muthu.
- Ntshavheni u dovha hafhu a kudana na khonani yawe Funzani we a vha a tshi khou mu eletshedza kha zwe a vha a tshi khou farisa zwone Alice.
- U iledza Alice u namela goloi ya Matibe.
- Khudano i vhifha tshothe musi Ntshavheni a tshi rwa Alice, Alice u a nala a tuwa.
- U tuwa ha Alice ho mbo di disa u fhela ha khudano kha avha vhavhili.
- Ntshavheni ene o vho sala a tshi disola musi a tshi vho zwi vhona uri vhatu vhe a vha a tshi khou tevhedza ngeletshedzo dzavho vho vha vha tshi kho tou mu tshutshudza.

Mapendelo: Muniwali o kona u shumisa khudano nga ndila ine ya kona u bveledza thero ya dirama. Ntshavheni o pfa mutshutshu wa vhatu a fhedza o dipwashela mudi. [25]

MBUDZISO 14 (Mbuziso pfufhi)

VHA DILINDE – NA Milubi

- 14.1 Vho-Funani, ✓ vhe Pitōri, ✓ vho ya mutanganoni. ✓ (3)
- 14.2 Ndi mbonalo ya mahada na khana zwa Vho-Funani/Ndi u vhumbea havho/lunako lwavho. ✓ (1)
- 14.3 Ndi musidzana a sa shoni nahone a funesaho vhanna/wa mbilu mmbi ane a funa u phadaladza tshitshili tsha HIV. ✓✓ (2)
- 14.4 Kani o tokomelwa, ngeno Wanani o thanyela thungo. ✓✓ (2)
- 14.5 Wanani o fhedza o dzhena na Vho-Funani kha zwa vhudzekani vhu songo tsireledzwaho. ✓✓ (2)
- 14.6 Vho-Funani vha divha zwauri Wanani o tou ke, ha na tshitshili, ngeno Vho-Thina vha tshi zwi divha uri u na tshitshili, nahone zwi divhiwa nga vhatu vhanzhi. ✓✓ (2)

- 14.7 Ndi u shavha u diita wa fhasi, ✓ vho diwana vho no lala na Wanani. ✓ (2)
- 14.8 14.8.1 Hai, ✓ a si u ya nga ha Kani, ndi u ya nga ha Wanani. ✓ (2)
- 14.8.2 Hai, ✓ vho la resitorenteni ya Superdiner. ✓ (2)
- 14.9 Muthu a songo fhurwa nga muthu ane a sa divhe kutshilele kwawe, a didzhenisa nae kha zwa vhudzekani a songo ditsireledza. ✓✓ (2)
- 14.10 Ee, ✓ ndi muthu wa u luga o sokou fhurea-vho a vho dzhena khomboni ✓✓/ Hai, vho wana zwe vha tou zwi toda – ndi philiphise. (3)
- 14.11 Ndo vha ndi tshi do lwisa u sa didzhenisa kha zwa vhudzekani na luthihi/ U sa didzhenisa kha zwa vhudzekani vhu songo tsireledzwaho. ✓✓ (2)
- [25]

KANA

MBUDZISO 15 (Mbudziso ndapfu)

MILOMO YA NUKALA – NP Nefefe

(VHA SHUMISE ADENDAMU KHATHIHI NA RUBRIKI I RE MAFHEDZISELONI)

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Tshivhumbeo : (Mathomo, mutumbu, magumo) maraga 6
- Luambo: maraga 4 dzo avhelwa nga ndila hei:
 - Arali o wana maraga dza 12-15 u wana maraga 4
 - Arali o wana maraga dza 6-11 u wana maraga 3
 - Arali o wana maraga dza 1-5 u wana maraga 2

ADENDAMU

Marangaphanda

Khudano ndi u lwa kana u fhambana ha vhatambi buguni zwi tshi bva kha kuhumbulele, mvelele kana nyito. Thero ndi muhumbulo muhulwane wa bugu une ra u wana u bva mathomoni a bugu u swika i tshi fhela.

Dzimbuno/Mutumbu

(Mugudi u wana thikhi mbili kha mbuno, hone-ha kha o wanaho mbuno dzothe mbuno ya u fhedzisa kha a wane thikhi nthihi uri dzi kone u vha 15)

- Thero ya iyi dirama yo disendeka kha zwa u tambudzwa ha vhana na vhafumakadzi mitani.
- Muñwali u khou kaidza vhabebi/vhokhotsi vha tambudzaho vhana na vhafumakadzi. Hezwi muñwali o zwi bvedza nga u shumisa khudano.
- Khudano i simuwa musu Vho-Bukuṭa vha tshi tambudza vhana vhavho Tsumbedzo na Ntshengedzeni, mufumakadzi a tshi pfa vhuṭungu.

Vhune ha khandiso iyi ho vhaledzwa

Iyani kha siatari li tevhelaho

- Vha rwa Tsumbedzo nge vha wana a songo sheledza miri, Vho-Takalani vha tshi lingedza u kaidza na vhone vha a rwiwa.
- Vha dovha hafhu vha mu rwa nge vha wana o dzula na mme awe Vho-Takalani, vha ri ndi ngani a sa yi u vhala bugu.
- Vha kombetshedza u ita zwa vhudzekani na niwana wavho Ntshengedzeni.
- Vha tshi yela Ntshengedzeni rumuni vha mu kombetshedza u ita zwa vhudzekani nae ene a sa funi.
- Vha mu vhidzela rumuni yavho a sa ye, vha fhedza nga u mu rwa.
- Muofhe khonani ya Ntshengedzeni u lingedza u mu eletshedza na u mu shushedza nga ha vhananyana vha itaho zwa vhudzekani na vhokhotsi avho; ene a si thetshelese a ita tshikhuna.
- Khaladzi awe Tsumbedzo na mme awe Vho-Takalani vha lingedza u amba nae nga u vhona a si tshee na mutakalo, a si bvele khagala.
- Ntshengedzeni u shavhela ha makhadzi wawe Vho-Mutshekwa, khotsi awe vha mu tevhelela vha fhedza vha mu rwa.
- Ntshengedzeni u ya ha vhashumelavhapo a fhedza o iswa sibadela u tolwa, a wanala a na thumbu. Hezwi zwi ita uri mme awe vha dinalee vhukuma.
- Vho-Takalani vha vhudzisa mukalaha nga ha mafhungo aya a u lala havho na niwana, vha rwiwa nga thanda vha wela fhasi vha sindwa na nga mafeisi khofheni.
- Vho-Bukuta vha fhambana na mapholisa vha ri vha songo dzhenelela zwa mudini wavho, zwi kwama vhone ngauri niwana ndi wavho a si wa muwe. Vho-Bukuta vha fhedza vho farwa, vha gwevhelwa u dzula dzhele vthutshilo havho hothe.

Mapendelo: Muñwali o kona u shumisa khudano nga ndila ine ya kona u bveledza thero ya bugu iyi.

[25]

KANA

MBUDZISO 16 (Mbudziso pfufhi)

MILOMO YA NUKALA – NP Nefefe

- 16.1 Ndi khotsi✓ na niwana. ✓ (2)
- 16.2 Ndi ngauri khotsi awe vha khou mu tambudza lwa vhudzekani. ✓✓ (2)
- 16.3 Ndi muthu wa tshituhu/a tambudzaho/a sin a lufuno nahone a sa koni u difara/dilanga. ✓✓ (2)
- 16.4 A hu na ane vha mu funa. ✓Tsumbedzo vha a mu rwa, ngeno Ntshengedzeni vha tshi mu tambudza lwa vhudzekani. ✓ (2)
- 16.5 Vho-Bukuta vho ya kamarani ya Ntshengedzeni vha swika vha mu tshipa/ vha mu kombetshedza u ita zwa vhudzekani. ✓✓ (2)

- 16.6 Ndi zwauri Vho-Bukuta vha khou tambudza Ntshengedzeni lwa vhudzekani. ✓✓ (2)
- 16.7 Vho fhedza vho farwa nga mapholisa vha gwevhelwa u dzula dzhele vhutshilo havho hothe. ✓✓ (2)
- 16.8 16.8.1 Ee, ✓ mme awe, khaladzi awe na khonani yawe vho lingedza u mu vhudzisa nga zwi mu dinaho a sokou fhumula a sa ambe tshithu✓/ Hai, o vha a tshi khou ofha zwine a khou tangana nazwo ngauri khotsi awe vho mu vhudza uri a amba vha do mu vhulaha. (2)
- 16.8.2 Ee, ✓ o lingedza u mu eletshedza kha zwa vhutshilo sa khonani yawe. ✓ (2)
- 16.9 Mafhungo a u tambudza vhana na vhafumakadzi o vhifha nahone a wedza muthu khakhathini/Vhathu kha ri litshe zwa u tambudza vhana. ✓✓ (2)
- 16.10 Hai, ✓ ndi mbadelo yavho ngauri vha tambudza vhana na mufumakadzi. ✓✓ (3)
- 16.11 Ndo vha ndi tshi do tavhanya nda zwi vhiga mapholisani kana kha vhashumelavhapo (Zwiñwe na zwiñwe zwi pfallaho.) ✓✓ (2)

[25]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO IYI YA C: 25

MARAGAGUTE: 80

RUBRIKI YA U TOLA/MAKA MBUDZISO NDAPFU KHA VHURENDI

KHOUDU	7 Vhuswikeleli ha nthesa 80 – 100%	6 Vhuswikeleli ha ntha 70 – 79%	5 Vhuswikeleli ho dziaho 60 – 69%	4 Vhuswikeleli vhu fushaho 50 – 59%	3 Vhuswikeleli ho linganelaho 40 – 49%	2 Vhuswikeleli Ha fhasi 30 – 39%	1 U sa swikelela 0 – 29%
Zwi re ngomu na luambo	<p>-U talutshedza thoho lwa vhudzivha, zwipida zwothe zwo kwamiwa lu fushaho.</p> <p>-Phindulo yo vhwahalo lwa ntha nthesa: 90%+. Phindulo yo vhwahalo lwa nthesa: 80 – 89%.</p> <p>-Mihumbulo minzhi yo dziaho i khou tandavhudzwa ya tikedzwa u bva kha tshirendo.</p> <p>-U pfesesa lwa nthesa kha lushaka holvu lwa manwalwa na tshirendo.</p> <p>-Mafhungo a re na ndunzhendunzhe.</p> <p>- Mathomo na magumo zwa nthesa.</p> <p>- Mihumbulo yo vhekanywa na u fhatwa zwavhudi</p> <p>-Luambo, khalo na tshitaila zwo vhibvaho, zwi nyanyulaho, zwo lulamaho.</p>	<p>-U talutshedza thoho lu re ntha ha ndinganyo, zwipida zwothe zwo kwamiwa lu vhuedzaho.</p> <p>-Phindulo yo fhelelaho.</p> <p>-Mihumbulo minzhi i pfalaho yo newa, ya tikedzwa zwavhudi u bva tshirendoni.</p> <p>-U pfesesa havhudisa ha lushaka lwa manwalwa na tshirendo</p> <p>-Phindulo yo dzudzanywa zwavhudi.</p> <p>-Mathomo na magumo zwavhudi.</p> <p>-Mafhungo na kuhumbulele zwi a tevhea nga vhulelu.</p> <p>- Luambo, khalo na tshitaila zwo lulamaho nahone zwo teaho ndivho. Likumedzwa lavhudi.</p>	<p>-U sumbedza u pfesesa ho khetheaho nahone o talutshedza thoho zwavhudi.</p> <p>-Phindulo i no di pfala yo newa.</p> <p>-Miiwe mihumbulo i pfalaho yo newa, hone i si yothe nahone i songo tikedzwa nga ndila yo lavhelelwaho.</p> <p>-Hu na tsumbo ya u pfesesa lushaka lwa manwalwa na tshirendo.</p> <p>-Tshivhumbeo tshi re khagala na nyelelo ya mafhungo a pfalaho.</p> <p>-Marangaphanda na magumo na dziwe phara zwo dzudzanywa hu na ndunzhendunzhe.</p> <p>-Nyelelo ya phindulo i a kona u tevhelea.</p> <p>- Luambo, khalo na tshitaila hunzhi zwo llulama.</p>	<p>- U talutshedza thoho lwa khwine a hu ngo kwamiwa zwipida zwothe nga vhuqalo.</p> <p>-Hu na dziwe mbuno dzavhudi dzi tikedzaho thoho.</p> <p>-Vhunzhi ha mafhungo o tikedzwa, fhedzi kanzhi lu sa tou tendisea.</p> <p>-Mutheo wa kupfeseselele kwa lushaka lwa manwalwa na tshirendo zwi hone.</p> <p>- Dziwe tsumbo dza tshivhumbeo.</p> <p>- Phindulo i tahela nyelelo yo dzudzanyiwaho zwavhudi i re na ndunzhendunzhe.</p> <p>-Vhukhaki vhuṭuku kha luambo, khalo na tshitaila.</p> <p>-Hunzhi zwo tea.</p>	<p>-Ndingedzo zwadzo dza u fhindula mbudziso.</p> <p>-Phindulo i tana u pfesesa hu songoho kule ha thoho.</p> <p>-Mihumbulo a i kholwisei nahone hu na u tikedza u bva tshirendoni huṭuku.</p> <p>-Mugudi ha ngo pfesesa lushaka lwa manwalwa na tshirendo itsho na kathihi.</p> <p>-Phindulo i tana vhuṭupulani ho khakheaho.</p> <p>-Mafhungo ha ngo tevhekana zwavhudi.</p> <p>-Hu na tsumbo dza vhuṭukhaki ha luambo. Khalo na tshitaila a zwi tei ndivho ya kuwalelele kwa akademi.</p>	<p>-U sa pfesesa thoho.</p> <p>-Phindulo i na ndovhololo nahone tshiwe tshifhinga i tshi amba zwo bvaho.</p> <p>-Muhumbulo a wo ngo ya kule, thalutshedzo yo khakheaho/mihumbulo a i tikedzwa u bva tshirendoni.</p> <p>-U pfesesa lushaka na tshirendo ha fhasisa.</p> <p>-Likumedzwa la fhasi nahone li tahelaho vhuṭupulani , zwa mbo thithisa nyelelo ya mafhungo.</p> <p>-Vhukhaki ha luambo na tshitaila tshi si tshone zwi ita uri tshipida tsha manwalwa hetshi tshi sa bvelele nahone tshitaila a tshi elani na ndivho ya u iwala ha akademi.</p>	<p>-Phindulo i na vhusakanyana na thoho fhedzi mafhungo ha tevhelele, kana o tou bva tshothe.</p> <p>-Ndingedzo ya fhasisa ya u fhindula mbudziso. Mbuno thukhu dzo nwalwaho a dzi na thikhedzo kha tshirendo.</p> <p>-U pfesesa lushaka na tshirendo ha fhasisa.</p> <p>-Zwi a konḁa u amba uri thoho yo fhindulwa.</p> <p>- A hu na tsumbo ya vhuṭupulani.</p> <p>- Luambo lwa fhasisa. Tshitaila na khalo zwo khakheaho.</p> <p>- A hu na ndunzhendunzhe.</p>
	8 – 10	7	6	5	4	3	0 – 2

RUBRIKI YA U MAKA MBUDZISO NDAPFU KHA NGANEA NA DIRAMA: 25

Kha vha dzhie le nzhle phambano i re kha kuavhele kwa maraga kha tshivhumbeo na zwi re ngomu

KHOUDU NA KUAVHELE KWA MARAGA		ZWI RE NGOMU (15)		TSHIVHUMBEO NA LUAMBO (10)
		Uṭalutshedza ṭhoho. Vhudzivha ha mihumbulo, u tikedza na u pfesesa tshibveledzwa.		Tshivhumbeo, nyelelo i re na ndunzhendunzhe na likumedzwa. Luambo, khalo na tshitaila zwo shumiswaho kha phindulo.
<i>Khoudu 7</i> 80 – 100%	Vhuswikeleli ha nṭhesa Maraga: 12 – 15	<ul style="list-style-type: none"> • U ṭalutshedza ṭhoho lwa vhudzivha, zwipiḍa zwoṭhe zwo kwamiwa nga vhuḍalo. • Phindulo ya ṭhesa: 90%+. Phindulo ya nṭhesa: 80 – 89%. • Mihumbulo minzhi ya vhudzivha i tikedzwa u bva kha tshibveledzwa. • U pfesesa ha nṭhesa ha lushaka lwa maṅwalwa na tshibveledzwa. 	Vhuswikeleli ha nṭhesa Maraga: 8 – 10	<ul style="list-style-type: none"> - Tshivhumbeo tshi re na ndunzhendunzhe. - Marangaphanda na magumo zwa nṭhesa. - Mihumbulo ya dzudzanywa zwavhuḍi nahone yo fhatwa zwavhuḍi. - Luambo, khalo na tshitaela zwo vhibvela, zwi a nyanyula nahone zwo lulama.
<i>Khoudu 6</i> 70 – 79%	Vhuswikeleli ha nṭha Maraga: 11	<ul style="list-style-type: none"> • U ṭalutshedza ṭhoho lwa nṭha ha ndinganyo, zwipiḍa zwoṭhe zwo kwamiwa lwo linganaho. • Phindulo yo dodombedzwaho. • Ho newa mihumbulo minzhi i pfallaho, i tikedzwaho u bva kha tshibveledzwa. • U pfesesa lushaka lwa maṅwalwa na tshibveledzwa havhuḍisa. 	Vhuswikeleli ha nṭha Maraga: 7	<ul style="list-style-type: none"> - Phindulo yo dzudzanywa zwavhuḍi. - Marangaphanda na magumo zwavhuḍi. - Mihumbulo na kuhumbulele zwi a tevhelelea. - Luambo, khalo na tshitaila zwo lulama nahone zwo tea ndivho. - Likumedzwa lavhuḍi.

<i>Khoudu 5</i> 60 – 69%	Vhuswikeleli ho dziaho Maraga: 9 of 10	<ul style="list-style-type: none"> • U sumbedza u pfesesa nahone a talutshedza thoho zwavhuḁi. • Phindulo yo dodombedzwa lwa khwine. • Miinwe mihumbulo i pfalaho yo newa, fhedzi hu si yothe nahone i sa tikedziwe nga ndila yo lavhelelwaho. • Hu na tsumbo ya u pfesesa lushaka lwa maḁwalwa na tshibveledzwa. 	Vhuswikeleli ho dziaho Maraga: 6	<ul style="list-style-type: none"> - Tshivhumbeo tshi re khagala na nyelelo ya mihumbulo i re na ndunzhendunzhe. - Marangaphanda na magumo na dziḁwe phara zwo dzudzanywa hu na ndunzhendunzhe. - Nyelelo ya mihumbulo i a kona u tevhelelea. - Luambo, khalo na tshitaila vhunzhi hazwo zwo lulama.
<i>Khoudu 4</i> 50 – 59%	Vhuswikeleli vhu fushaho Maraga: 8	<ul style="list-style-type: none"> • U talutshedza thoho lwa khwine, a si zwothe zwipiḁa zwo kwamiwaho nga vhudalo. • Hu na dziḁwe mbuno dzi tikedzaho thoho. • Mihumbulo minzhi yo tikedzwa fhedzi a hu na vhuḁanzi vhu pfalaho/tendiseaho. • U pfesesa lushaka lwa maḁwalwa na tshibveledzwa lwa mutheo. 	Vhuswikeleli vhu fushaho Maraga: 5	<ul style="list-style-type: none"> - Hu na dziḁwe tsumbo dza tshivhumbeo. - Phindulo i tahela nyelelo yo dzudzanyiwaho zwavhuḁi i re na ndunzhendunzhe. - Vhukhaki vhuḁuku ha luambo, khalo na tshitaila hunzhi zwo tea. -Kanzhi hu na ndunzhendunzhe kha dziphara.
<i>Khoudu 3</i> 40 – 49%	Vhuswikeleli ho linganelaho Maraga: 6 of 7	<ul style="list-style-type: none"> • Ndingedzo zwadzo dza u fhindula mbudziso. • Mbudziso yo fhindulwa hu na vhudzivha vhuḁukusa. • Mihumbulo a i tuḁuwedzi nahone hu na u tikedza huḁuku zwi bvaho kha tshibveledzwa. • Mugudi ha ngo vhuya a pfesesa lushaka lwa maḁwalwa na tshibveledzwa. 	Vhuswikeleli ho linganelaho Maraga: 4	<ul style="list-style-type: none"> - Tshivhumbeo tshi sumbedza u shaea ha vhumputani. - Mafhungo ha ngo dzudzanywa lune a tevhekana. - Tsumbo dza vhuḁukhi ha luambo. Khalo na tshitaila a zwo ngo tea ndivho ya maḁwalwa a akademi. Phara dzo khakhea.

<p><i>Khoudu 2</i> 30 – 39%</p>	<p>Vhuswikeleli ha fhasi Maraga: 5</p>	<ul style="list-style-type: none"> • U pfesesa tshoho ha fhasisa. • Phindulo yo dala ndovhololo nahone huñwe yo bva. • Mihumbulo a si ya vhudzivha, thalutshedzo yo khakheaho/Mihumbulo a i tikedzwi zwi tshi bva kha tshibveledzwa. • U pfesesa ha fhasi lushaka lwa mañwalwa na tshibveledzwa. 	<p>Vhuswikeleli ha fhasi Maraga: 3</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Likumedzwa la fhasi nahone li tshelaho tshivhumbeo tsho pulaniwaho zwi thithisa nyelelo ya muhumbulo. - Luambo lwo khakheaho na tshitaila tshi si tshone zwi ita uri zwo ñwalwaho zwi si vhe zwa vhukuma nahone tshitaila a tsho ngo tea ndivho ya u ñwala ha akademi. - Phara dzo khakhea.
<p><i>Khoudu 1</i> 0 – 29%</p>	<p>U sa swikelela Maraga: 0 – 5</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Phindulo i sumbedza vhuñwe vhushaka na tshoho fhedzi mihumbulo i a konða u tevhelela nahone/kana yo bva tshoñhe. • U kundelwa kha ndingedzo ya u fhindula mbudziso. Mbuno tshukhu dzo lulamaho a dzi na thikhedzo u bva kha tshibveledzwa. • U kundelwa u pfesesa lushaka lwa mañwalwa na tshibveledzwa. 	<p>U sa swikelela Maraga: 0 – 2</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Zwi a konða u amba arali mbudziso yo fhindulwa. - A hu na tsumbo ya tshivhumbeo tsho pulaniwaho hu na thevhekano. - Luambo lwa fhasi-fhasi. Tshitaila na khalo zwo khakheaho. - A hu na dziphara kana ndunzhendunzhe.